

DR. SUBA JÁNOS*

UTAZÁS AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ALATT

TRAVELING IN THE WORLD WAR I.

ABSTRACT

Before the war, passport and visa became common for those who traveled abroad. During the war, traveling into and across the country was limited for foreigners. Restrictions came into force within the territory of the country and the operational areas. It meant the introduction of various traveling documents, which were different for civil individuals and soldiers. This way they could filter the travellers as well as control them. Special traveling documents were used: there were ones to get into the operational areas, to move within, to leave them and to enter and stay in the occupied territories. An other paper was required to travel into the allied states. The validity of these documents applied to the defined theatre of war and the operational area within it, as well as a certain period of time.

Bevezetés

A XIX. század második felében, Az Európai országokban általánossá vált, hogy az ország határát átlépő, külföldre utazók részére általában „Útlevél” és az illető ország hatóságai által adott beutazási vagy átutazási engedély (vízum) kellett. Háborúban a külföldiek be és átutazását szigorították, illetve a belföldi utazásokban – különösen a hadművelleti területekre – korlátozásokat vezettek be, amelyek elsősorban a különböző utazási okmányok bevezetésében, kiadásában realizálódtak. Az utazási okmányok kiadása elsősorban a politikai megbízhatóság szerinti az utazók szűrését, használatuk pedig az utazók ellenőrzést szolgálták.

A monarchia katonai és polgári vezetése külön utazási okmányokat rendszeresített a háborúban a következő utazásokra: a hadművelleti területekre való beutazás, a hadművelleti területeken belül való mozgásra, a hadművelleti területekről való kiutazásra, a megszállt területeken való utazásra, a szövetséges államokba (Németországba, Bulgáriába, Törökországba) és a semleges külföldre való utazások alkalmával.¹ Ezek az okmányok érvényességük meghatározott hadszíntérre,² és ezen belül hadművelleti területre³ terjedt ki. Érvényességük (időtartalmuk) is korlátozott volt.

Az Osztrák–Magyar Monarchia a háború területét (a hadszínteret), a hadművelleti területeket földrajzilag osztotta fel.⁴ Így beszélhetünk az Északkeleti hadszínterről (Orosz–román front), Délkeleti hadszínterről (Balkáni front), Délnyugati hadszínterről (Olasz front).

A hadszíntéren belül még megkülönböztettek külső és belső hadművelleti területeket. A külső és belső hadművelleti terület felosztása természetesen a mindenkor hadművelleti-harcászati helyzet függvényében alakult. Ezért állandóan változott, amelyet a Honvédelmi Minisztérium hivatalos lapjában, a Rendeleti Közlönyben (továbbiakban: RK.) állandóan közétettek és folyamatosan aktualizáltak.⁵ A hadművelleti terület belső és külső határai a

* Dr. PhD Suba János térképtárvezető – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár, Budapest.

fronthelyzetnek megfelelően folyamatosan változtak.⁶ Ez a felosztás különböző katonai vezetési struktúrák, katonai-közigazgatási feladatkörök területi elhatárolását is jelentette.

Az utazási okmányokat többféle módon tudjuk csoportosítani. Egyrészt felhasználó szerint:

1. katonai,
2. polgári személyek.

Másrészt az utazás célja szerint:

1. hadművelleti területen (beutazás, területen való mozgás, területekről való kiutazás),
2. megszállt területen (beutazás, mozgás, kiutazás),
3. külföldön: szövetséges, illetve semleges államok beutazás, tartózkodás).

1. Hadművelleti területeken való mozgás

1. 1. Katonai személyek utazásai a hadművelleti területeken „hadrakelt seregnél”

A hadművelleti területeken való utazásokhoz a legfontosabb okmányok a *«menetlevél»*, a *«nyílt parancs»*, és a *«szabadságolási igazolvány»* volt. A katonai személyek utazására a menetlevél és nyíltparancs szolgált.

A *«menetlevél»* a vasúti menetjegy hitelezését szolgálta.⁷ A *«nyílt parancs»* a különböző szervek figyelmét hívta fel arra, hogy a szolgálatilag utazó egyént utazásában támogassák. Ezen okmányok rendeltetése nem téveszthető össze az utazást és a személyazonosságot igazoló más okmányokkal. Ezen okmányokat minden olyan katonai parancsnokság, hatóság és intézet kiállíthatta, melynek parancsnoka vagy főnöke tiszt vagy katonai tisztviselő volt.⁸

Minden igazoló okmánynak tartalmaznia kellett a következő adatokat: a kiállító parancsnokság (hatóság, intézet) megjelölését, a kiállításához alapul szolgáló ügyirat vagy jegyzőkönyv számát, a személy(ek) megnevezését, felsorolását, aki(k)nek kiállították az okmányt. Az utazó életkorát, az utazás okát és célját a kibocsátott rendelet (számának és keltének) feltüntetésével, ha csak (ezeket kivételesen) nem kellett titokban tartani. Az utazó személyek számát és ezek kíséretét, az utazás megkezdésének napját, a bevonulás helyét, az érvényességének időtartamát; a kiállító parancsnoknak világosan olvasható aláírását, a kiállító parancsnokság (hatóság, intézet) kerek bélyegzőjét. Az orvosi vizsgálat *«Orvosilag megvizsgáltatott, ragály- és főregmentesnek találtatott»* szövegű záradékát. Valamint annak meghatározását, hogy az útiköltségek készpénzzel fizetik, vagy hitelezni kell.⁹

A hadrakelt sereghez tartozó polgári személyek igazoló okmányait még a következő záradékkal kellett ellátni *«A tulajdonos a hadrakelt sereghez tartozik, az utazás a hadiközigazgatás számlájára történik»*.¹⁰ Minden igazoló okmány bal alsó sarkában a tulajdonos sajátkezü aláírásának ott kellett lennie.

Ha az igazoló okmányt vasúti utazásra használták fel, akkor vörös írással, vagy pecséttel a következőket kellett tartalmaznia: *«Vasúti utazásoknál az állomásbélyegzővel ellátandó.»* *«Bei Eisenbahnfahrten ist der Stationsstempel beizu bringen.»*

Az igazoló okmányok adatainak helyességéért, a kiállító szerv teljes felelősséget viselt. Az okmányok elvesztését a kiállító parancsnokságnak azonnal be kellett jelenteni.¹¹ Az utazási okmányokat, az utazás teljes befejezése után kellett beküldeni, vagy az okmányt kiállító parancsnokságnak vagy az előljáró parancsnokságnak. Az okmányokkal történő visszaéléseket szigorúan büntették.

Katonai személyek és a hadrakelt sereg kíséretében lévő személyek vasúti utazásoknál csak azokat a kocsikat vagy kocsirészeket használhatták, amelyek *«Csak katonák számára,*

beteg vagy sebesült katonai személyek» felírással voltak megjelölve. Ezekben, a kocsikban-kocsirészekben csak olyan polgári személyek utazhattak, akik a velük együtt utazó katonai személyeknek a hozzátartozói vagy ápolói voltak. A vasúti futárok számára meghatározott kocsirészekben, csak a futárok és kísérőik léphettek be.

Minden olyan helyen, ahol pályaudvar-parancsnokság volt, az összes utazó katonai személynek jelentkezni kellett. A pályaudvar-parancsnokságnál felfektetett „*jelentéskönyvbe*” regisztráltatták magukat. Ez a bejelentkezés helyettesítette a (város) katonai állomás (tér) parancsnokságnál való jelentkezést.¹² Ezért minden változást (pl: esetleges lakásváltoztatás) be kellett jelenteni a pályaudvar parancsnokságnak.

A hadrakelt seregtől Németországba utazó (szabadságolt) katonai személyek számára útlevelel nem volt szükséges. Elegendő volt egy «Nyílt parancs», amelyen a tulajdonos aláírását a kiállító parancsnokság bélyegzője hitelesítette.¹³ Az igazoló okmányon fel kellett tüntetni, hogy a szabadságolt Németországban az egyenruhát hordhatja. Azonban a német jelentkezési szabályokat be kellett tartani.¹⁴

A német hadsereghez tartozók, vagy egyenruhában levő német állami tisztviselők számára, akik a monarchiába egyenként utaztak elég volt egy, az előljáró hatóságuk által kiállított írásbeli igazolvány az utazás okának, céljának és tartamának feltüntetésével ez lehetett szabadságolási igazolvány, állítási parancs stb.

A német tisztek számára elég volt a személyazonosságuk igazolása, pl.: illetékkönyv, vagy tiszt által aláírt és szolgálati pecséttel ellátott igazolvány.

Bulgáriába történő utazáshoz a tisztek számára útlevelel nem kellett, elegendő volt a «Nyílt parancs».

Azok a tisztek, akik „Nyílt parancssal» Törökországba utaztak az utazásnál az útlevelel helyett, csak egy a Bécsi török követség által láttamozott személyazonossági okmányra, vagy egy a követség által kiállított igazolványra volt még szükségük.

Legénységi állományú egyének útlevelel nélkül csak csoportokban utazhattak olyan tiszt vezetésével, aki «Nyílt parancssal» volt ellátva.

1.2. Katonai személyek utazási okmányai

1.2.1. Szabadságolási igazolvány

Ebben az okmányban fel kellett tüntetni a szabadságolás okát: vetési, aratási, üdülési, „növendéki, családi okokból stb.”¹⁵ Katonai személyek szabadságának engedélyezésénél, a hadrakelt seregnél, és a hátszországban, a mögöttes országrészben megvonták a katonai személyek szabadságolásának határvonalát.¹⁶ A szabadságolások e határvonalig, a megjelölt helyekre is engedélyezhetők voltak.¹⁷ A megszállott területeken csak a Lublini katonai főkormányzóság területére engedélyeztek szabadságot.¹⁸ Vetési és aratási szabadság esetén a honvédelmi minisztérium esetenként szabályozta a határvonalakat.¹⁹ Járványok estén, a ragályos betegségek miatt rövidebb időre tilos területeket esetenként külön rendeletekben közölték.²⁰ A megengedett területekre engedélyezett szabadságolásokat esetenként ideiglenesen többször korlátozták.²¹ Esetenkénti elbírálás esetenként (külön méltánylást érdemlő esetekben) engedélyezték Lussinba a szabadságokat, de az odautazás csak Fiumén áttörtenhetett.²²

Különleges esetekben – megbízható személyek számára – olyan helyekre is engedélyezhetek szabadságolásokat, amelyek a megadott határokon túl az ellenség felé feküdtek. Ilyenkor a hadsereg-parancsnokság (hadügyminisztérium, hadügyminisztérium tengerészeti csoportja, m. kir. honvédelmi minisztérium, cs. kir. Hadügyminisztérium, katonai főkormányzóság), amelynek a területén a szabadságot kérők tartózkodtak előzetesen, egyeztettek azzal a hadsereg-parancsnoksággal, (Katonai főkormányzósággal, Temesvári és

Nagyszebeni cs. és kir. katonai parancsnoksággal), amelynek a területén a szabadságolási hely található. A tiltott területekre engedélyezett szabadságoknál, az igazolványon fel kellett tüntetni azt a számot, amely alatt az illetékes parancsnokság a szabadságoláshoz hozzájárult, nehogy a szabadságolt a tiltott terület határának átlépésénél ennek hiányában visszatérésre kényszerítsék.²³

Külföldi szabadságokat, Németország kivételével – a hadrakelt sereghez tartozó légénységi személyek számára – a háború tartama alatt, nem engedélyezték. A tisztek és hasonállásúak szabadságolására a haderegőparancsnokság hozzájárulását mindig kikérték.

1.2.2. *Igazolvány – Trieszt városába való belépésre*

Trieszt város területére való belépéshez, a «Nyílt parancson», vagy az egyéb utazási okmányon kívül, még a 330. tábori postaszámú «Útlevéllállomás» (Passierscheinstelle), külön igazolványára is szükséges volt. Ez volt az „Igazolvány” – *Trieszt városába való belépésre*.

1.2.3. *Igazolvány – Tisztiszolgák számára (Legitimation für offiziersdiener)*

A gazdáikat, kísérő tisztiszolgákat, ha nem rendelkeztek külön menetokmánnyal, akkor külön igazolvánnyal látták el. Az *Igazolvány (Tisztiszolgák számára)* a menetlevélhez (nyílt parancshoz, szabadságolási igazolványhoz) állították ki. A tisztiszolga nevét, a tiszt (tisztviselő) nevét, rendfokozatát, illetékes állománytestét, és az útvonalat tartalmazta. Az igazolvány 1917-től kéthasábos (magyar és német nyelvű) lett.

1.3. Polgári személyek utazásai

1.3.1. *Polgári utazási okmányok*

1.3.1.1. *Osztrák császárság területén használatos okmányok*

1.3.1.1.1. *Útlevél*

A polgári személyek utazásaira – a külső és belső hadművelleti területeken – különböző polgári és katonai okmányokra volt szükség. A külső hadművelleti területeken, egy a polgári életben rendszeresített valamely okmányra, a belső hadművelleti területeken – ezen túl – még a katonai hatóságok által rendszeresített valamelyik igazoló okmányra.²⁴

A külső hadművelleti területen – a mögöttes országrész és a külső hadművelleti terület közötti határok átlépésénél – a következő okmányok egyikét kellett bemutatni:

Az Osztrák császárság területén: Az **Útlevelet**, amely szabályszerű fényképpel, a tulajdonos sajátkezű aláírásával és az útlevelet kiállító hatóság pecsétjével volt hitelesítve. Az útlevélben feltüntették az utazás okát, és a következő záradékot: «Gültig zum Betreten (Verlassen) des weiteren Kriegsgebietes (einschliesslich der Rückreise) bis.... (Maximum drei Monate)». A 14 éven aluli gyermekeknek útlevél nem volt szükséges, ha kísérettel utaztak. Az Ő adataikat a kísérőjük útlevelebe vezették be (vezeték-, keresztnév és koruk feltüntetése) Az útlevelet a politikai- és rendőrhatóságok, külföldön a cs. és kir. külképviseletek (útlevélhatóságok) állították ki.

A Monarchia területén tartózkodó külföldiek számára az engedély megadása a külképviseleti hatóságaik (konzulálatus) a belföldi útlevélhatóság láttamozásával történt. A külföldi hatóságok által a külföldön kiállított útlevelek esetében, valamint a svájci vagy román határon való visszautazás esetén – olyan útlevéllal, amely visszautazásra nem volt érvényes – a cs. és kir. külképviseleteknek (konzulátus, követség, kirendeltség) láttamozni kellett.

A monarchia másik felén a magyar, horvát-szlavón és a bosznia-hercegovinai útlevélhatóságok által kiállított fényképpel ellátott *«Igazoló jegyek»* az *«útlevelet»* helyettesítették. Ezt az osztrák területen elfogadták.

1.3.1.1.2. Hivatalos (vasúti) igazolvány

A tényleges udvari-, állami- és vasúti alkalmazottak és hozzátartozóik számára, valamint a tényleges katonai személyek hozzátartozói és a cs. kir. jegyzők számára, fényképpel és a tulajdonos sajátkezű aláírásával ellátott *hivatalos (vasúti) igazolvány volt*.

1.3.1.1.3. Személyazonossági lap

A tényleges tisztek és katonai tisztviselők hozzátartozóik számára, amely egy hivatalosan hitelesített fénykép volt.

1.3.1.1.4. Idéző végzés

Egy a közigazgatási- vagy bírói hatóság által kibocsátott érvényes, az illető tartózkodási helyétől az idéző hatóság székhelyéig való utazásra szolgáló okmány, ha a tartózkodási hely községi előjárója, a megidézett azonosságát aláírással és hivatalos pecséttel igazolta, és ha az idéző a végzést az idézettel aláíratta.

1.3.1.1.5. Személyazonossági igazolvány (a határ- és „szomszédos” forgalomnál)

(Identitatabescheinigung) a hadművelleti területen a határ- és „szomszédos” forgalomnál rendszeresített okmány volt. Határforgalom és „szomszédos forgalom” alatt a mögöttes országrész és a külső hadművelleti területen fekvő, ezzel határos községek közötti oda-vissza forgalmat értették. Ehhez elegendő volt, egy a lakóhely szerinti illetékes községi előjáróság, községi (kör) jegyző, kivételesen az első fokú rendőrhatalóság által kiállított *«Személyazonossági igazolvány»*, amelynek érvényessége egy hónap volt, és amelyet meglehetett hosszabbítani. Ezt az igazolványt csak az ott állandó tartózkodási hellyel rendelkező lakosának volt szabad kiadni, aki politikailag megbízható volt és utazása ellen „aggály nem forog fenn”. 1917-től az igazolvány két hasábos (magyar, német) és két oldalas lett neve *„Személyazonossági igazolvány a helyi forgalomra (Identitatabescheinigung für den Lokalverkehr)»* nevet viselte. A második oldalon a személyleírás és a különös ismertetőjel szerepelt.

1.3.1.2. Magyar Királyság területe, Bosznia-Hercegovina

Az itt rendszeresített okmányok a következők voltak:

1.3.1.2.1. Útlevel

A szabályszerű, fényképpel és sajátkezű aláírással és az útlevélhatóság hitelesítésével ellátott útlevel, amelyet a belügyminisztérium állított ki.

1.3.1.2.2. Igazolójegy

Ezt az első fokú rendőrhatalóság állította ki. Ezt a négy oldalas okmány az útlevél és a kék utazási igazolvány helyett volt. Ennek az útlevélhez hasonlóan az utazás okát és célját, valamint *«Érvényes a külső hadművelleti terület határvonalainak átlépésére.....-ig »*, (legfeljebb három hónapig) záradékot kellett tartalmaznia magyar és német nyelven. *«Igazoló-jegyen»* rajta kellett lennie a tulajdonos sajátkezű aláírásának, vagy a jobb mutatójára lenyomatának. Osztrák területekre való utazásnál, az *«Igazoló-jegy»*-eken a fénykép is elő volt írva a 14 éven aluli gyermekek részére, ha kíséretben nem volt szükséges útlevelre, ő adataikat a kíséretjük útlevelébe vezették be.

1.3.1.2.3. Hivatalos igazolvány (vasúti igazolvány)

A tényleges udvari-, állami-, megyei-, városi- vagy vasúti alkalmazottak és hozzátartozók számára, valamint a tényleges katonai személyek hozzátartozói és országgyűlési képviselők számára, fényképpel és a tulajdonos sajátkezü aláírásával ellátott **vasúti igazolvány** volt.²⁵

1.3.1.2.4. Igazolvány a magyar főrendiház tagjai számára

Ezt a belügyminisztérium állította ki fényképpel volt ellátva.

1.3.1.2.5. Személyazonossági lap

A tényleges tisztek és katonai tisztviselők hozzátartozói számára egy hivatalosan hitelesített fénykép volt.

1.3.1.2.6. Idéző végzés

Egy közigazgatási- vagy bírói hatóság által kibocsátott okmány, olyan mint Ausztriában volt.

1.3.1.2.7. Személyazonossági igazolvány a határ- és „szomszédos” forgalomnál

Ez a rendszeresített okmány, ugyanaz volt, mint az osztrák területeken.

Az természetes, hogy a hadművelleti körletbe való utazásra a Magyarországon tartózkodó osztrák állampolgárok számára «Igazolójegyet» éppúgy megadták, mint az Ausztriában tartózkodó magyar állampolgárok számára az «Útlevelet».

A külső hadművelleti terület határain belül semmiféle utazási korlátozás nem volt. Mégis az volt az általános „kötelezettség”, hogy e területen belüli utazásnál mindenki egy a személyét igazoló okmányt (útlevelet, igazolványi lapot – mindkettőt akkor használhatták, ha azokban a hadművelleti terület határának átlépésére a záradékban kitűzött határidő már lejárt – vasúti igazolványt, munka- vagy cselédkönyvet stb.) hordott magánál, és igazolás-kor bemutatta.²⁶ Kivételt képeztek a külső hadművelleti terület Horvát-Szlavonországban, ezek területén való utazások alkalmával, ugyanazok az igazoló okmányok kellettek, mint a mögöttes országrész és a külső hadművelleti körlet határainak átlépésénél.

A belső hadművelleti terület határainak átlépéséhez szükséges volt, egy a polgári hatóság által kiállított igazoló okmánya.²⁷

1.3.2. Katonai hatóságok által kiállított okmányok a polgári személyeknek

A polgári hatóságok által kiállított okmányok mellett egy külön katonai engedélyre volt szükség, amelyet a hadsereg főparancsnokság által erre felhatalmazott parancsnokságok állítottak ki. A belső hadművelleti területre érvényes utazási okmány kiállításra azok a hadseregpáncsnokságok voltak illetékesek, amelyeknek területén volt található az utazási cél. A belső hadművelleti területből, a külső hadművelleti területre, illetve a mögöttes országrészekbe, azon had-seregpáncsnokságok, amelyeknek területén az utazást kérelmező tartózkodási helye volt található. Ha az utazás több hadsereg területére terjedt ki, akkor a hadseregfőparancsnokság hírszerző osztályának (AOK.-Nachr.Abt.) az engedélye kellett.

1.3.2.1. Útlevél – Katonai engedély a belső hadművelleti terület határának átlépésére

A belső hadművelleti területen való utazásra, a katonai engedélyt «Útlevél» alakjában adták meg. Ezt vörös papíron nyomtatták. (Ezért piros útlevélnek nevezték.) A katonai útlevél tartalmazta az utazás okát, célját, útvonalát, az utazás megkezdésének pontos adatait, valamint az uta-

zási célon való tartózkodás előre látható tartamát. Ha az engedélyt többszöri utazásra, illetve viszszaútasra is érvényes volt, akkor ezt külön feltüntették az útlevélben. A bélyegmentes útlevél a belső hadművelleti területre előírt záradékkal ellátott és a már felsorolt polgári igazoló okmányok (útlevél, igazolójeggy stb.) egyikével volt érvényes. Az útlevelet kiállító hatóságok, csak teljesen kifogástalan, politikailag megbízható személyek útlevélre (igazolójegyre) vezették rá az előírt záradékot. Az útlevél és a rávezetett záradék képezte az alapját a katonai engedély megadásának.

Az utazásra a kérvényeket általában írásban nyújtották be. Sürgős esetekben, a kérvényező tartózkodási helyén levő katonai hatóságtól vagy a politikai hatóságtól távirati úton is kérhette a katonai engedély megadását, ekkor a távirat szövegében kellett megnevezni az utazás okát és célját, valamint igazolni kellett, hogy megvan a szabályszerűen kiállított és megfelelően láttamozott útlevél (igazolójeggy).

Nagyon sürgős esetben távirati úton is adtak utazási engedélyt. Ilyenkor a távirat töltötte be az útlevél szerepét, azzal a megjegyzéssel, hogy «a távirat, mint útlevél érvényes.» (Telegramm gilt als Passierschein.) Ekkor a távirat a bal alsó sarkán a tulajdonosnak (az engedélyt kapónak) alá kellett írni, és ezt a táviratot kézbesítő hatóság aláírásával és bélyegzőjével kellett hitelesíteni. Ezt hívták «**távirati útlevélnek**».

1.3.2.2. Szolgálati megbízás (Dienstauftrag)-megbízólevél

A hivatalos udvari-, állami- és vasúti alkalmazottaknak stb. a belső hadművelleti területen végrehajtott szolgálati utazásaikra nem kellett – a már ismertetett – külön katonai engedély, amennyiben a szolgálati hatóságuk írásbeli hivatalos megbízólevelével igazolták magukat. A «Szolgálati megbízás» egy, az állami, polgári hatóság szolgálati megbízása volt, egy meghatározott vonalra és időre, amely tartalmazta a hivatalos szerv előljárójának aláírását és a hivatalos pecsétjét. Ez azonban a fronton (csapatok körletében) – azaz azon a területen, mely az arcvonal és a csendőrsor (kordon) között volt, még szolgálati megbízás alapján – történő szolgálati utazásokra sem jogosított fel.

A belső hadművelleti terület határain belül a „helyi forgalomnál” a „határ- és szomszédos” forgalomnál már ismeretet «Személyazonossági igazolványt» kellett használni.

1.3.2.3. Útiigazolvány a belső hadművelleti területen belül távolsági forgalomra

Olyan utazásoknál, amelyek a helyi forgalmat meghaladtak – ha a belső hadművelleti terület határainak átlépésére előírt igazoló okmányokat még nem kapták volna meg – akkor egy kék színű «utazási igazolványt» kellett kérni.²⁸ Ez volt az «**Utazási igazolvány**» (**Reiselegitimation**) – a belső hadművelleti terület határain belüli távolsági forgalomra. 1917-től Reiselegitimation für den Fernverkehr im engeren Kriegsgebiet nevet viselte, és két hasábos lett. Ezen igazolvány kiállításra Ausztriában jogosultak voltak a tartózkodási hely szerinti illetékes politikai vagy rendőri hatóságok, ha a legközelebbi katonai parancsnoksággal (hadtáppálomás-, vasúti pályaudvar parancsnokság stb.) egyeztettek akkor azon hadsereg területére, illetve ha a területileg illetékes politikai vagy rendőrhatalóságok javasolták, akkor az utazási cél szerinti illetékes hadseregparancsnoksága területére, akkor ez az okmány esetleg közbeeső hadsereg területein való áthaladásra is jogosított.

Magyarországon, Horvát-Szlavonországban és Bosznia-Hercegovinában az «útlevél» vagy «utazási igazolvány» kellett, ha ezeken az okmányokon a lakóhely szerint illetékes rendőrhatalóságnak az utazás okát, célját és időtartamát tartalmazó záradéka rá volt vezetve. Ezt a záradékot a legközelebbi katonai parancsnoksággal (hadtáppálomás-, vasúti pályaudvar parancsnokság stb.) közösen állították ki. A katonai hatósággal való egyeztetést az igazoló okmányon minden esetben fel kellett tüntetni.

1.3.2.4. Személyazonossági igazolvány a „határ- és szomszédos” forgalomra

A „határ- és szomszédos” forgalomnál «Személyazonossági igazolványt» kellett használni. Akkor, ha a belső hadművelleti terület határainak átlépésére előírt igazoló okmányok még nem voltak meg, úgy a «Személyazonossági igazolvány» is elégséges volt. A személyazonossági igazolványon – az előforduló tévedések és visszaélések elkerülése miatt – feltüntették az utazási célt, és az útvonalat. Az igazolvány egy hónapig volt érvényes. Az igazolványt Ausztriában, a tartózkodási hely politikai és rendőr hatóságai, a hadtáppállomás parancsnokságok, csendőrs-parancsnokságok és a politikai hatóságok által, egyes községekben erre felhatalmazott bizalmi férfiak adhatták ki. Magyarországon a lakóhely szerint illetékes községi-(kör) jegyzők, kivételesen az első fokú rendőrhatalóságok adták ki. Személyazonossági igazolványokat csak az állandó tartózkodási hellyel rendelkező lakosoknak adták ki, elsősorban az állandó szolgálati viszonyban álló munkások és egyéb alkalmazottak, továbbá olyan személyeknek, akik – a hadművelleti határvonalak között fekvő – birtokkal, bérleményekkel rendelkeztek, vagy akik fontos életszükségletek (orvoshoz, gyógyszerértárba, malomba, vásárra, kereskedő stb.) kielégítése végett utazni kellett.

1.3.2.5. Útleveél – (katonai engedély) a vasúti építkezések alkalmazottai, munkásai és vasúti talpfaszállítók számára

A hadművelleti területeken azonban különleges esetek is előfordultak, mint vasútépítési munkálatok, menekültek visszatérése, nők utazása stb. Az itt használt okmány az *Útleveél – katonai engedély a vasúti építkezések alkalmazottai, munkásai és vasúti talpfaszállítók számára* – volt. Vasútépítési munkálatoknál, ahol a polgári cégek alkalmazottainak – akik gyors alkalmazására a hadseregek körletében folyó vasúti építkezésnél szükség volt – igazoló okmányként (az útleveél és utazási igazolvány helyett) csak egy fényképpel ellátott útlevelet kaptak. Az okmányon a fénykép, a pecsét és a tulajdonos sajátkezű aláírása mellett a következő záradékot tartalmazta: «Az útleveél az utazási igazolvány helyett érvényes.» (Passierschein gitt an Stelle des Reisepasses.) A munkáltató cégeknek az így kitöltött igazolványokat egy a politikai hatóság által kiállított bizonyítvánnyal együtt – amelyben igazolni kellett a politikai megbízhatóságot és egyben kérni kellett a katonai szolgálat alóli felmentést – jóváhagyás (elfogadás) végett a haderegőparancsnokság hírszerző osztályához (AOK. Nachr. Abt.) kellett beküldeni. Ezek a könnyítések az államvasúti munkásokra is érvényesek voltak, amennyiben a hivatalos igazolvánnyal nem rendelkeztek. A politikai megbízhatóságot ebben az esetben a vasúti hatóságnak kellett igazolni.

A katonai vasúti hatóságok által kiállított – a vasútépítő cégek munkásainak kirendelésére vonatkozó – irányítási okmányok, menettervek katonai utazási engedélyként, útleveélként is funkcionáltak.

A vasúti alkalmazottak, akik szolgálati úton voltak, vagy szolgálati útról lakóhelyükre visszatértek, a belső hadművelleti területen belől és ennek határainak átlépése alkalmával is, útleveél-ellenőrzési előírások alól kivételt képeztek, ha előírt szolgálati okmányaikkal (Kézikönyv és óraútbevezetés) rendelkeztek.

1.3.2.6. Igazolvány – zárt szállítmányokban visszatérő menekültek számára

A menekültek visszatérése is nagy feladatott rótt a vasúti közlekedésre, és a polgári-katonai közigazgatásra. Az osztrák császárság területén a menekülteknek, akik állami felhívás folytán – a cs. kir. belügyminisztérium és a hadsereg-főparancsnoksággal egyeztetve megállapított területre – zárt szállítmányokban hoztak vissza, külön igazolvánnyal látták el

(zárt szállítmányokban visszatérő menekültek számára). Így a külső és belső hadműveleti területek határainak átlépésénél sem útlevele, sem katonai engedélyre nem volt szükségük. Magyarországon a nagyobb menekült és munkás szállítmányokat tekintve a m. kir. belügyminiszter döntött, az illetékes katonai parancsnokság meghallgatása után.

Még meg kell említeni, hogy a katonai személyek női hozzátartozóinak utazása, (látogatása) a belső hadműveleti területen ugyanazok a határvonalak voltak érvényesek, mint a katonai személyek szabadságára.

A hadseregben dolgozó női munkaerők számára ugyanazok az utazási okmányok voltak, mint a katonaállományúak részére.²⁹

Azokon az utazásoknál, melyeknél a «külső hadműveleti terület» határain át kellett lépni, a vasúti menetjegyek kiadása, csak az előírt záradékkal ellátott útlevél (utazási igazolvány, vasúti igazolvány záradék nélkül) felmutatása mellett történt meg. A «belső hadműveleti területre» illetve az abból kifelé való utazásoknál, csak akkor adtak ki vasúti menetjegyeket, ha a megfelelően záradékkolt útlevél mellett, még egy útlevelet (katonai engedély a belső hadműveleti terület határainak átlépésére, szolgálati megbízás) is felmutattak.³⁰

2. Megszállt területeken való utazás

A monarchia csapatai által megszállt területeken történő utazásra kellett az «Útlevél» (magyarok számára «Igazolójegy» fényképpel), amelyet az előírt záradékkal kellett ellátni, ez az érvényességét korlátozta. A belső hadműveleti területre való be és kilépéskor külön katonai engedélyt kellett kérni. A kérvényben az utazás okát, célját valamint a szándékolt tartózkodási időt kellett feltüntetni. Az útlevéllel csak akkor léphették át a határt, ha hadügyminisztérium, vagy a hadsereg főparancsnokság hírszerző osztálya, vagy szállásmesteri osztálya, vagy pedig a hadsereg főparancsnokságnak egy az „útlevéllátalmazó-hely” (Passvidierungsstelle) érvényesítette.³¹

Az Északi hadműveleti területen 5 parancsnokság volt, amelynek illetékességi körzete lefedte: 1. A sokali (a Bügtől keletre) és a Radziechóvi (északi része) politikai járások területét, 2. Kelet-galicia északi részét, 3. Kelet-galicia középső részét, 4. Kelet-galicia déli részét és Bukovina területét, 5. Orosz-Lengyelország és Wolhynia területét (Luck, Wladimir-Wolynsky és Kowel körzetekben).

A Délkeleti hadműveleti területen 3 parancsnokság volt, amelynek illetékességi körzete lefedte: 1. Nyugat-Szerbia (Belgrád), 2.) Kelet-Szerbia, 3. Montenegró területét.

A Délnyugati hadműveleti területen 6 parancsnokság illetékességi körzete lefedte: 1. Krajna, Görz-Gradiska, a tenger mellék, továbbá Triest várost és területét, valamint Fiume város és területét és Lika-Krbava és Ildrus-Rijeka vármegyék területét. (A Lika-Krbava, Modrus-Rijeka vármegyék és Fiume város és területe még kérhetek engedélyt Millitarkommando Zagrábtól is), 2. Karinthia, 3. Tirol területe (A Trienti várterületre való belépéshez, a hadügyminiszter, vagy a Festungs kommandó Trient külön engedélye volt szükséges). A Pola kerületi kapitányság területére való belépéshez a Hadügyminiszter (a Kriegsministerium-Marinesektion) vagy a Kriegshafenkommando Pola – külön engedélye volt szükséges). Bosznia-Hercegovina és Dalmáciában az utazási engedélyt a Kommandierender General in Sarajevo adta meg. A kérvényeket az első fokú politikai hatóságoknak kellett benyújtani. Sarajevo, Mostar, Trebinje és Bileca várak részére az illető Festungskomandó-hoz, Bocche di Cattaro részére az An das Kriegshafenkommando in Castelnovo-hoz, Bosznia minden más állomása részére az An das Mililitarkommando in Sarajevo-hoz, Hercegovina és Dalmácia részére az An das Küstenschutzkommando in Mostarhoz. Egyéb hadműveleti területek részére, a melyek körletét nem szabályozták és különös esetekben az

Hadseregőparancsnokság hírszerző osztálya adta meg az engedélyt (An das AOK.-Nachrichtenabteilung).

Orosz-Lengyelország és Wolhynia területén a külső hadművelleti terület (Lublina katonai főkormányzóság, valamint Tomaszów, Grubieszów és Cholm kerületek) határainak átlépésénél kezdődött. Akik a megszállott területre kívülről (más országból vagy területekből) utaztak be, kellett az Útlevél (magyarok számára «Igazolójegy» fényképpel), amelyet az előírt záradékkal kellett ellátni: «Orosz–lengyel okkupált területre». Az így kiállított útlevéllal csak akkor léphették át a határt, ha hadügyminisztérium, vagy a hadsereg főparancsnokság hírszerző osztálya, vagy szállásmesteri osztálya, vagy pedig a hadsereg főparancsnokságnak egy az „útlevélláttamozó helye” (Passvidierungsstelle) érvényesítette. Útlevélláttamozó helyek Krakkóban, Szczakowaban, Rozwadówban Lembergben voltak.

2.1. Tudósító ív

Azon a kereskedelmi utazók (üzletkötők stb.) – akik a monarchia állampolgárai voltak – az útlevél láttamozása helyett egy az iparhatóság által kiállított és a kereskedelmi- és iparkamara által láttamozott «Tudósító ívet» használtak. Ez a megszállt területeken az útlevél láttamozását helyettesítette. Ezen okmányon a cég képviselőjének, tulajdonosának nevét, a cég nevét, tevékenységének leírását, a megszállt területeken való áru megnevezését, mennyiségét, értékét, a ki-bevitel útvonalának állomáshelyét kellett feltüntetni.

A fegyveres erőnél (cs. és kir. hadseregvasutaknál) dolgozó vasúti alkalmazottaknak, valamint azok, akik szolgálati okból a megszállott területre utaztak, nem volt szükségük útlevéltre, ha az előírt vasúti igazolvánnyal és a hivatalos szolgálati megbízással igazolni tudták magukat.

Azok, akik a megszállott területről a Monarchiába utaztak egy rendszeresített útlevéltre vagy egy a cs. és kir. körzetparancsnokság (Kreiskommando) által hasonló módon kiállított útlevéltre (záradék nélkül) volt szükség.

2.2. Munkamegbízás – A megszállt területen toborzott bér munkásoknak

A megszállt területeken belüli utazásnál és ezek határainak átlépésénél a munkás személyét is igazoló okmányként szolgált. Az előírt minta szerint kitöltött, a munkástoborzó (szerződő fél) és a munkás által aláírt, a körzetparancsnokság záradékával ellátott igazoló okmány, amely a toborzott bér munkások, illetve a munkamegbízásban megjelent családtagjaik számára állítottak ki. Ez az okmány egy rövid személyleírást és a munkás jobb mutatóujjának daktiloszkópiái lenyomatát tartalmazta.

Határforgalomban azok számára, akiknek munkaköre a megszállt területek határainak állandó átlépését követelte meg, a katonai főkormányzó és a tartományi főnök, a katonai területi parancsnoksággal közösen az igazolási kötelezettségre nézve, könnyítéseket állapíthattak meg.

A megszállt területeknek a belső hadművelleti területhez tartozó részen való utazásoknál (Wladimir-Wolinsky, Kowel és Luck körzetek) ugyanazok az előírások voltak érvényesek, mint a külső és belső hadművelleti területek számára előírtak.

A szövetséges és a semleges külföldről a megszállt területre (Orosz-Lengyelországba) történő utazásoknál, egy a cs. és kir. Képviselőnek (útlevéllhatóság) által kiállított útlevél kellett, amelyet záradékoltak: «a cs. és kir. megszállott Orosz–lengyel területre» érvényes, a felül vagy a hadseregőparancsnokságnak vagy az útlevél láttamozó helyeinek, vagy a hadügyminisztériumnak, vagy a katonai főkormányzónak vagy (végül) a varsói katonai főkormányzóságnál levő hadseregőparancsnoksági képviselőnek láttamozása kellett. A

kérvényekben az utazás okát, célját, útírányát valamint a szándékolt tartózkodási időt kellett feltüntetni.

A monarchia által megszállt területek és a német megszállott területek közötti utazásoknál, a németek által megszállt területre való utazásnál kellett az: «útlevél» és egy külön «igazolvány» amelyet a varsói császári német útlevél központ (Passzentrale) állított ki. A kérvényeket – az ok, cél és az utazás tartamának pontos megjelölésével – a cs. és kir. hadsereg főparancsnokságnak a varsói katonai főkormányzóságnál lévő képviselőjéhez kellett beküldeni.

A monarchia által megszállt területekbe való utazásnál kellett az «útlevél», és a hadsereg főparancsnokságnak, vagy útlevélláttaozó helyeinek, vagy a hadsereg főparancsnokság varsói főkormányzóságnál levő képviselőjének, vagy a hadügyminisztériumnak a láttaozása.³² Abban az esetben, ha a másik fél által megszállt területen kellett átutazni, hogy a saját megszállott területen fekvő utazási cél elérhessék, akkor ezt az utazást nem kezelték úgy, mint egy a másik megszállott területre való utazást.

Szerbia és Montenegró esetében is – mivel az egész megszállt terület a belső hadművelleti területekhez tartozott – az utazóknak ugyanazon az okmányok kellettek. Az igazoló okmányoknak azonban kifejezetten «a Szerbia megszállott területére» (illetve Montenegróra) kellett kiállítani. Az okmányokat az útlevélhatóságok, illetve körzetparancsnokságok (Kreiskommando) állították ki. Ezen túl még kellett a hadsereg főparancsnokságnak, vagy a hadügyminiszternek, vagy Szerbia számára a belgrádi katonai főkormányzónak, illetve Montenegró számára a cetinjei katonai főkormányzónak külön katonai engedélye. Az utazók határátlépése Szerbiába és vissza Semendriánál, Belgrádnál, Sabačnál, Loznicanál, Montenegróba, illetve onnan vissza Cattaronál, Trebinjénél, Metalkánál történhetett. A megszállt területen való átutazást nem úgy kezelték, mint a megszállt területre való utazást.

Balkáni országokban négy nyelvű igazolványt rendszeresítettek.³³ Románia esetében esetenként szabályozták a szolgálati utakat.³⁴

3. A Szövetséges államokba való utazás

A Monarchiából Németországba, Németországból a Monarchiába, Monarchiából Bulgáriába, Monarchiából Törökországba való utazásoknál a magánszemélyeknek útlevél kellett, amelyet az illetékes állam külképviseleti hatóság láttaozott.³⁵ A Monarchiából Németországba, Németországból a Monarchiába való utazáshoz a láttaozást minden egyes utazásra külön-külön és személyesen kellett beszerezni. Az útlevélben feltüntették az utazás célját, okát és a tartózkodás szándékolt időtartamát.³⁶

Semleges államoknál Svájc jött számításba. Elsősorban Ausztria Tirol tartományából Svájcba szabályozták az utazást.³⁷ Tirolból Vorarlbergbe és Svájcba való utazáshoz az innsbrucki térparancsnokság engedélye kellett. Svájcból Voralbergbe és Tirolba történő utazáshoz pedig a feldkirchi határvédelmi parancsnokság (Grenzschutzkommando in Feldkirch) engedélye kellett.³⁸

A belső hadművelleti területről Svájcba vagy a Svájci határ és a Feldkirch-Bregenz vasútvonal közötti területen való utazáshoz az engedély csak akkor adták meg, ha az utazó ezt megelőzően tíz napig tartózkodott Imstben vagy Bludenzban és ezt a községi előjáróság igazolta.³⁹

Svájcból és Romániából beutazók útlevelének engedélyeztetését (láttaozására) az illetékes parancsnokságok tennivalóit külön szabályozták.

Az utazók ellenőrzésére kiemelt figyelmet fordítottak a katonai és a rendvédelmi szervek.⁴⁰ A kiadott utasítások hangsúlyozták, hogy az utazási előírások teljes ismerete az alap-

feltétele egy eredményes ellenőrzésnek.⁴¹ Ezért az ellenőrző közegeket „az előírt igazoló okmányok tekintetében behatóan iskolázni kell”. Az igazoló okmányok ellenőrzésére külön felhatalmazott ellenőrző közegek: tisztek, pályaudvar-parancsnokság közegei, csendőrök, határrendőrség, határpénzügyőrség, rendőrök, titkos rendőrök, örök stb. voltak feljogosítva. Ezt akkor tehették meg, ha olyan «Nyílt parancssal» voltak ellátva, amelyben «az összes polgári és katonai személyek (legénységi egyének) stb. feltartóztatására az igazolás teljesítése végett» («Alle Zivilpersonen und alle Militärpersonen etc. zur Ausweisleistung zu verhalten») szövegű meghatalmazás volt feltüntetve. A hadművelleti területeken belül, mind a polgári mind a katonai személyeket – a legkisebb gyanú estén – minden gyanús és nyilvánvalóan idegen egyént feltartóztattak, amíg személyazonosságát megállapították.⁴²

Az ellenőrzést az utazás minden módjára kiterjesztették. A vasúti utazásoknál mozgó ellenőrző „közegek”, a gyalog, kerékpáron, kocsin és gépkocsin való utazásoknál pedig állandó ellenőrző „közegek” működtek. Ellenőrzéskor az igazoló okmányokat haladéktalanul be kellett mutatni, ha nem, akkor letartóztatták az ellenszegülőket. Mozgó járművek, ha igazoláskor nem álltak, meg akkor fegyverhasználat lett a következménye.

A hadművelleti területeken való önhatalmú, és az előírt utazási okmányok nélküli utazás, az utazási szabályok ellen elkövetett „engedetlenség” lebukás (rajtakapás) esetén – eltekintve a megparancsolt visszautazási kötelezettségtől – egy utólagos büntetést vont maga után.

Az utasítások előírták, hogy minden igazoló okmányt a legmesszebbmenő gondossággal kell kitölteni, és csak azon személyek számára kell kiállítani, akiket a kiállító hatóság megbízhatónak és bizalomra méltóak ismert el, és ezért a hatóság teljes felelősséget vállalja. Az igazoló okmányokat a használat után vissza kellett adni, esetleges elvesztésüket azonnal jelenteni kellett a kiállító hatóságnak.⁴³ Az elvesztett okmányokat azonnal érvénytelenítették, ezt közhíré tették. Az igazoló okmányokkal való minden visszaélést büntettek.

Az osztrák–magyar hadvezetőség által bevezetett utazási rendszabályok, és okmányok megfeleltek a kor követelményeinek és színvonalának, és harmonizáltak a jogszabályokkal.

JEGYZETEK

1. Ezen okmányokat folyamatosan az adott hadművelleti helyzetnek megfelelően rendszeresítették. Ezek összefoglalására lásd: 7618/eln.1.-1916.HM rendeletet: Határozványok a hadművelleti területekbe, a hadművelleti területekből és ezeken belül, valamint a megszállott területeken, Németországba, Bulgáriába, Törökországba és a semleges külföldre, való utazásokra Bp. 1916. Valamint a 2552/eln.1.-1917. HM rendelet: utazási határozványok a hadművelleti területekbe, a hadművelleti területekből és ezeken belül, valamint a megszállott területeken, Németországba, Bulgáriába, Törökországba és semleges külföldre és vissza. Bp. 1917.
2. Hadszintér a harcoló felek hadművelleti területeinek összessége egy adott frontvonal teljes kiterjedésében, annak mindkét oldalán. Azaz egy olyan három kiterjedésű földrajzi térség, amelyben a hadviselő felek haderőiket összevonják, szétbontakoztatják, és haditevékenységet folytatnak. Földrajzilag szárazföldi, óceáni vagy tengeri és vegyes hadszíntereket, katonai politikai és/vagy gazdasági jelentőségüktől függően fő- és mellék hadszíntereket különböztethetők meg. Az I. világháborúban két főhadszintér alakult ki a nyugati (Ny-Eu.) és a keleti (K-Közép-Eu., K-Eu.). Közös jellemzőjük, hogy azokon a végső döntést célzó, a hadviselőktől nagy erőfeszítést igénylő hadműveletek folytak, valamint az I. világháború kimenetelére külön-külön is döntő jelentőséggel bírtak. Ezek részeként, ezekhez kapcsolódóan vagy önállóan megkülönböztethetők másodlagos hadszínterek és mellékhadszínterek. A másodlagos hadszínterek történései, jelentőségüknel fogva befolyásolhatták a világháború menetét, de nem döntően: olasz hadszintér (Olaszország és az Osztrák–Magyar Monarchia határvidéke, Osztrák vezérkari szóhasználatban délnyugati), balkáni hadszintér (1916-tól kibővülve a román hadszíntérrel). A szakirodalom az I. világháború hadszíntereit változatosan és eltérő módon osztja fel. (Még: Balkáni hadszintér,

Dolomit-front, Karinthiai front, Keleti hadszíntér, Nyugati hadszíntér, Olasz hadszíntér, Román hadszíntér, Tirol front, Török–orosz hadszíntér stb.) S. J.

3. Hadművelési terület a hadra kelt sereg, annak egy hadserege, seregcsoportja, hadseregcsoport), vagy seregteste ellenőrzése alatt álló zóna, amely mélységben elől a frontvonal, hátul a záróvonal, szélességben az egyes hadseregek, seregcsoportok vagy seregtestek sávhatárai között helyezkedik el. A hadművelési területen a polgári közigazgatás alárendelésével vagy megszüntetésével teljes vagy részleges katonai közigazgatást vezetnek be. S. J.
4. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadszíntér felosztására lásd: Suba János: A Császári és Királyi hadügyminisztérium országleíró irodájának működése IN: *Hadtörténelmi Közlemények* 111. évf. 1995. 3. szám. 150–159. p.
5. Mi most az 1917 évi januári helyzetet közöljük. Az Északkeleti hadszíntéren, a külső hadművelési terület magában foglalta: Osztrák császárságban: Krakkó tartományi főbírósi körlet területét (Nyugat-Galíciai, valamint Turka, Lisko, Sanok, Brzozów, Dobromil, Stary-Sambor, Przemysl, Jaroslau, Cieszanów, Drohobycz, Jaworów, Mosciska, Rudki, Sambor, Skole, Gródek-Jagiellonski, Rawa-Ruska, Zólkiew és Lemberg politikai járásokat, Lemberg város területét, továbbá a Sokal politikai járásnak a Bug folyótól nyugatra fekvő részét és Sokal város területét. Felső- és Alsó-Sziléziát, Freudenthal, Freiwalldau és Jágerndorf politikai járások kivételével, és Morvaországnak Mährischweiskirchen, Neutitschein, Wallachisch-Meseritsch, Mistek és Máhr.-Ostrau járásait. Magyarországon: Háromszék, Csík, Udvarhely, Maros-Torda vármegyéket, Marosvásárhely várost, továbbá Beszterce-Naszód, Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung vármegyéket, Szabolcs vármegyéből a mánodok-i járást, Zemplén vármegyét (a Sárospataki, tokaji és Szerencsi járások kivételével), Sáros vármegyét, Abauj-Torna (a gönci, szikszói és tornai járások kivételével), Kassa várost, Szepes, Liptó és Árva vármegyéket, Turóc vármegyét (a stubnyafürdői járás kivételével) és végül Trencsén vármegyét (Trencsén város és a trencsényi, puhói, illavai és bányai járás kivételével). Orosz-Lengyelországban és Wolhyniában: Kielce, Busk, Pinców, Miechów, Olkusz, Dabrowa, Jedrzejów, Włoszczowa, Piotrków, Noworadomsk, Opoczno, Konsk, Radoni, Kozienice, Wierzbnik, Opatów, Sandomiers, Nowo-Aleksandria, Janów, Lubartów, Lublin, Krasnostaw, Zamosc, Bilgoraj, Grubieszów, Tomaszów és Cholm körzetek (járások). A belső hadművelési terület magában foglalta: Az Osztrák császárságban: Kelet-Galícia következő politikai járásait: Bóbrka, Zydaczów, Stryj, Dolina, Kalusz, Bohorodczany, Vadworna, Peczenizyn, Kosów, Kolomea, Sniatyn, Stanislaw, Tlumacz, Horodenka, Zaleszczyki, Rolatyn, Podhajce, Buczac, Czortków, Trembowla, Przemyslan, Brzezany, Zborów, Tarnopol, Zloczów, Brody, Kamionka-Strumilova, Radzieclzów, a sokali járásnak a Bug folyótól keletre fekvő részét, (kivéve Sokal város területét) és végül egész Bukovinát. Orosz-Lengyelországban és Wolhyniában: a Vladimir-Wolinsky, Kowel és Luck körzeteket (járásokat). A Délkeleti hadszíntéren (Balkáni front) a külső hadművelési terület magába foglalta: Magyarországon: Brassó, Fogaras, Nagykovács, Kiskovács, Alsó-Fehér, Szeben, Hunyad, Krassó-Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog és Baranya vármegyéket, Torda-Aranyos vármegyéből a marosludasi és felvinczi járásokat, valamint Baja, Temesvár, Zombor, Szabadka, Pécs, Újvidék, Versecz, Fehértemplom és Pancsova városokat. Horvát-Szlavonországban: Pozsega, Virovitica és Srijem vármegyéket és Zimony városát. Boszniában: Banjaluka, Bihac és Travnik körzeteket (járásokat). A belső hadművelési terület magában foglalta: az Osztrák császárságban egész Dalmáciát. Boszniában és Hercegovinában: Tuzla, Sarajevo és Mostar körzeteket (járásokat). Szerbiában és Montenegróban az összes megszállott területet. A Délnyugati hadszíntéren (Olasz front) a külső hadművelési terület magában foglalta: Az Osztrák császárságban (Ausztriában): Tirolban: a Landeck, Ried, Reutte, Imst, Innsbruck, Schwaz, Kufstein és Kitzbühel politikai járásokat. Vorarlberget, Salzburgot és Stájerországot (Steiermarkot). Horvát-Szlavonországban: Zágráb, Varazdin, Bjelovar-Krizevci vármegyéket, Zágráb és Varazdin városokat. A belső hadművelési terület magába foglalta: az Osztrák császárságban: (Ausztriában): Nauders bírósági járást és Tirolban: Schlanders, Cles, Mezzolombardo, Tione, Riva, Rovereto, Borgo, Trient, Primiero, Cavalese, Cortina d'Ampezzo, Bozen, Lienz, Bruneck, Brixen és Meran politikai járásokat, azután Karintiát, Krajnát, Istriát, Görz-Gradiscát és Trieszt várost a területével együtt. Magyarországon Fiume várost és kerületét. Horvátországban: Lika-Krbava és Modrus-Rijeka vármegyéket.

6. A hadművelleti területek határainak változására lásd: a 13152/eln.1.-1915 sz. rendelethez kiadott vázlat. 19021/eln.6.-1916 körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK 1916/65. (szept. 30.) 23895/eln.-1917. körrendelet. Az Északkeleti, keleti külső és belső hadművelleti terület határainak megváltoztatása R.K. 1917/61. (nov. 9.), 477372/eln.1.-1917. körrendelet A hadművelleti terület határainak szabályozása a délnyugati arcvonalparancsnokság körletében való utazásokra vonatkozólag RK. 1917/80. (dec. 21.), 94380/eln.6.-1917. körrendelet Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK. 1917/32.(márc.25.), 2079/eln.10.-1917. körrendelet Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben. 29/eln.10.-1918. körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK.1918/1. (jan. 3), 300922/1918.-körrendelet.A belső hadművelleti területek megszüntetése Galíciában, Bukovinában és Magyarországon az utazások tekintetében. RK.1918/49. (máj. 22.).
7. A Menetlevelek helyes kiállítása mindig is problémás volt. Ezért több körrendeletben többször felhívták a figyelmet azok pontos és helyes kitöltésére, pl.: 93191/6.-1912.-körrendelet. Menetleveleknek állomásbélyegzővel való ellátása RK. 1912/34.(okt.1.) 143342/6.-1912.-körrendelet. A menetlevelek záradékolása és a záradék aláírása. RK. 1912. (dec.13.)
8. Lásd: 53874/6. 1914.-körrendeletet. Utazó okmányok szabályszerű kiállítására és menetlevelek használatára vonatkozó rendelkezések. RK. 1914./23. (máj. 28.).
9. A 149018/6.-1912. körendeletben – Menetlevél és a nyílt parancsok kiállítása RK. 1912/44. (dec. 23.) – közölték hogy a G-10-szolgálati könyv az irányadó. (G-10. Illetékszabályzat a m. kir. Honvédség számára I. r. III. f. szállítóeszközök és illetékek a szolgálati utazásoknál és menetknél. Bp. 1908.
10. V. ö.: 199962/1914.-körrendelet. Hadrakelt sereghez utazók illetékei. RK.1915/ 2. (jan. 6.), 137057/8.-1917. körrendelet. Vasúti díj hitelezése Németországba való utazásoknál RK. 1917/45. (ápr. 29.).
11. A Rendeleti közlőnyben folyamatosan tették közre az utazási okmányok, menetlevelek, nyílt parancsok érvénytelenítését, pl. a nyílt parancs elvesztése estén a szabványszöveg a következő volt: a kiállított számú „Offene Order „ismeretlen módon elveszett, miért is ezeket érvénytelennek nyilvánítom. Megtálatásuk esetén ... elküldendők. Az ezekkel való visszaélés vagy ennek kísérlete a körülményekhez képest bűnvádi eljárást von maga után.
12. 9723/eln.1.-1915. Vasútvonalparancsnokok és pályaudvar-parancsnokok felruházása fegyelmi fenyegető hatalommal. RK.1915/49.(júl.15.)
13. A Németországba történő utazások adminisztrációja az idők folyamán egyre csökkent. V. ö: 96619/3.-1915. RK. 1915/39. (máj. 14.), 204893/3.-1915. RK.1915/63. (aug. 10.), 4272/eln.2.-1916. körrendelet Németországba szóló utazási okmány kiállítása RK. 1916/20. (márc. 8.). 223962/1918.-körendelet Németországba szóló utazási okmányok hiányos kiállítása RK.1918/39. (ápr. 18.), 4272/eln.2.-1916. körrendelet Németországba szóló utazási okmányok RK.1916/20. (márc. 8.). 9094/eln.1.-1916. körrendelet Egyenruha viselés ellenőrzése Németországban RK. 1916/40. (jún. 15.) 4272/eln.2.1917. körrendelet Németországba szóló utazási okmányok kiállítása RK. 1917/20 (márc. 28).
14. V. ö.: 26130/eln.1.-1917. körrendelet Szabadságoltak jelentkezése a német császári parancsnokságoknál (Orskommandaturoknál) RK. 1917/68.(nov. 28.)
15. Vö: 2553/eln.18.-1915. Szabadságolása a legénységnek a tavaszi vetési és szőlőművelési munkák végzésére RK. 1915/93. (márc. 6),120581/6-1913. Szabadságolási vagy tartózkodási hely az igazolványi okmányokba beírandó RK. 1913/49. (okt. 10.).
16. Ez 1917-ben a következő volt:Az ellenség felőli határvonal a következő: Északkeleten: Rawa-Ruska, Zólkiew, Lemberg, Przemyslany, Rohatyn, Stanislaw és Nadwórna politikai járáások keleti határa. Keleten és délkeleten: Kőrösmező, Besztercze, Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Kovászna, Brassó, Fogaras, Nagyszeben, Déva, Lugos, Fehértemplom és Bázias városok vonala, onnan tovább a Duna és a Száva folyása egészen a Drina torkolatáig, azután a Drina mente Fočaig, továbbá Foča, Avtovac, Bileca, Trebinje városok vonala. (A négy utolsó város területe a szabadságból ki van zárva, a többi nem.) Délnyugaton: Az istriai-horvát és istriai-krajnai határ Bakartól (Buccari) Dorneggig, azután Dornegg, Senosetsch, Prewald, Haidenschaft, Idria, Podbrdo, Triglav, Mittagskogel, Aichwald-Rosegg, Velden, Feldkirchen, Ebene-Reichenau, Radenthein, Gmünd, Sachsenburg városok vonala, a Dráva völgye Lienz, azután Sillian,

- Bruneck, Birchabruck, Lavis, Cles, Nauders városok vonala. (Valamennyi város területére bezárólag.) A partvidék Horvátországban és Dalmáciában Bakartól Bocche di Cattaroig bezárólag tiltott terület a szabadságra. A partvidék szárazföld felőli határait következőképen vonták meg: Bakartól (Buccari) Cirkvenica, Senj, Gospi, Obrovazzo, Skardona, Sinj, Imotskia át a dalmát országhatár Metkoviig és a Trebinjica folyó folyása. 23895/eln.1.-1917. körrendelet. Az Észak-keleti, keleti külső és belső hadművelleti terület határainak megváltoztatása RK. 1917/61. (nov. 9.) 477372/eln.1.-1917. körrendelet. A hadművelleti terület határainak szabályozása a délnyugati arcvonalparancsnokság körletében valóutazásokra vonatkozólag RK. 1917/80. (dec. 21.) 300922/eln.1.-1918. körrendelet A belső hadművelleti területek megszüntetése Galíciában, Bukovinában és Magyarországon az utazások tekintetében. RK. 1918/49 (máj.22.).
17. 7618/eln.1.-1916. Határozványok... Bp. 1916., 2552/eln.1-1917 utazási határozványok... Bp. 1917.
 18. 165567/eln.1.-1918. körrendelet. A lengyelországi (lublini) katonai főkormányzóságba előzetes engedély nélkül lehet beutazni. RK. 1918/25. (márc.13.).
 19. A délnyugati hadművelleti területen a parancsnokság külön rendelkezése szerint, vetési és aratási szabadságokat a következő helyekre nem engedélyezte: Görz-Gradiska területére, Trieszt városába, Istriában Pola, Vittenburg és Parenzo politikai járásokban. Karintiában a Kötschach, Hermagor, Arnolstein és Tarvis bírósági járásokba, továbbá a Kronau bírósági járásba (Assling és Karnerellach községek kivételével). Krajnában a Radmannsdorf politikai járásnak Mitterdorf, Wocheiner-Feistritz és Obergöriusch községeiben. Tirolban Nikolsdorf - Lienz-Sillian - Bruneck - Birchabruck - Lavis - Cles és Nauders városok vonalától délre eső területeken. 7618/eln.1.-1916. Határozványok... Bp. 1916., 2552/eln.1-1917 utazási határozványok... Bp.1917.
 20. Pl: 126412/1-1916 Szabadságolás a krakkói katonai parancsnokság járványmentes területeire, 399864/1-1916. Szabadságok beszüntetése kiütéses láz miatt Neutitschein, Sternberg és Hohenstadt járásokba.
 21. Pl.: 83504/2-1916. Bruck a/d Muhrba szabadság nem engedélyezhető, 9468/eln.1.-1916. Szabadságok beszüntetése Dobojba, 3026/eln.1.-1916 Szabadságok korlátozása Chotzenbe, 24425/eln.1.-1917. körrendelet Chotzenbe szabadságok ismét engedélyezhetők RK. 1917/63. (nov. 13). 204424/1.1916. Szabadságok beszüntetése Robogány Biharmegyei községbe, 1440/eln.1.-1916. Szabadságok beszüntetése a Lembergi és a przemysli katonai parancsnokságok területére, 37494/1-1916. Szabadságok beszüntetése Mistek és Mhr. Weiskirchen járás területére. 27595/eln.1-1917. körrendelet.A délnyugati arcvonalon szabadságok határainak részbeni felfüggesztése. RK. 1917/75. (dec. 19.).
 22. Az engedélyek kiadását a honvédelmi minisztérium intézte. A szabadságolási igazolványba fel kellett tüntetni a szabadságolás okát (vetés, aratás) A Lika-Krbava és Modrus-Rijeka vármegyékbe, Fiume városba és kerületére, valamint Istriában a Parenzo és Mitterburg járásokba való szabadságolásoknál ezen kívül még fel kellett tüntetni az «5. A. Kmdo Q. 1Vr. 11368» rendeletére való hivatkozást, is. Ez esetben erre a területre való utazáshoz szükséges külön katonai engedélyt nem kérték.
 23. 24983/eln.1.-1917. körrendelet Szabadságok Tirol belső hadművelleti területeinek tiltott részére és e területen belül, valamint Voralbergben RK. 1917/63. (nov. 15.), 24983/eln.1.-1917. körrendelet. Szabadságok engedélyezése Kelet-Galícia, Bukovina és Magyarország tiltott területeire megbízható katonaszemélyek részére RK. 1917/30.(szept.7.).
 24. V. ö.: a m. kir. Belügyminiszter 32.000/1915. sz. rendelete a hadművelleti területen a polgári személyforgalom korlátozásáról és az igazoltatási kötelezettség szabályozásáról. Bp. é. n.
 25. 138005/6.-1912. körrendelet. Polgári (sport)ruhába utazó honvéd egyének részére igazolványok kiállítás kiadása RK. 1912/42. (dec. 17.), 2078/eln./1915. körrendelet. Új menetkedvezmény igazolványminták rendszeresítése a cs. kir. osztrák államvasutaknál. RK.1915/17. (feb. 24.),117417/6.-1914. körrendelet A m. kir. vasutak és általuk kezelt helyi érdekű vasutak vonalain érvényes és félárú jeggyel való utazásra jogosító és egyúttal a személyazonosság igazolására szolgáló igazolványok kiállítása RK. 1914/46. (szept. 15.), 15232/eln.8.-1915. körrendelet Félárú jegy váltására szolgáló arcképes igazolvány kiállítása az 1916 évre. RK. 1915/94. (nov. 27.), 322081/8.-1917. körrendelet. Vasúti arcképes igazolványok érvényességének meghosszabbítása RK. 1917/97. (szept. 22.)

26. 1632/eln.-1918 A hadművelleti területek új szabályozása utazások tekintetében RK. 1918/14 (jan. 20.), 93737/eln.6.1918. körrendelet. A hadművelleti területek új szabályozása a monarchiában utazások tekintetében RK. 1918/18. (feb. 18.).
27. Az osztrák császárság területén: útlevele, hivatalos igazolványra, vagy az idéző végzésre. Magyarország területén, Horvát-Szlavonországban és Bosznia-Hercegovinában: útlevel, hivatalos igazolvány, az igazolvány, és az idéző végzés. Az útlevelben az utazás okának és céljának feltüntetése mellett a következő magyar és német nyelvű záradékot kellett tartalmaznia: «Érvényes a belső hadművelleti terület határainak átlépésére külön katonai engedély feltétele mellett, érvényes...» (legfeljebb három hónapig). Ezt a pecsétet azok a szervek ütötték be, mint a külső hadművelleti területnél.
28. Katonai személyekre, valamint azokra a tényleges udvari-, állami-, megyei-, városi- és vasúti hivatalnokokra, cs. kir. jegyzőkre, a főrendiház tagjaira, az országgyűlési képviselőkre, akik hivatalos, fényképpel és sajátkezű aláírással ellátott igazolvánnyal igazolni tudták magukat ez a rendelkezés nem vonatkozott.
29. 302763/6.-1917. örrendelet női munkaerők szabadságolási okmányai RK. 1917/42. (szept. 28.), Bár az irodákban dolgozó nők szabadságolási igazolványában személyleírás nem kellett. V. ö.: 5019/6-1918.-körrendelet utazási okmányok női munkaerők szabadságutazásainál. RK. 1918/13. (febr. 4.).
30. Vö:4486/eln.-1917. körrendelet Utazók ellenőrzése határozványok...RK. 1917/26. (márc. 16.), 15239/eln.-1918. körrendelet utazásoknál és szállítmányoknál előforduló rendellenességek RK. 1918/58. (júl. 2.).
31. Természetesen az útlevelhivatalok felállítása nem egyszerre történt. V. ö.: 19166/eln.1.-1917. körrendelet Az északi külső és belső hadművelleti területek határának megváltoztatása, Útlevel ellenőrző hatóságok a keleti hadszíntéren, körleteik határolása RK. 1917/32. (szept. 11). 25940/eln.1.-1917. körrendelet Útlevelhatóságok a keleti hadszíntéren, körleteik elhatárolódása RK. 1917/63. (nov. 13.). 8434/eln.1.-1918. körrendelet Útlevelhatóságok felállítása Görzben és Udinében RK. 1918/35. (ápr. 16.), 39466/eln.1.-1918. körrendelet. Az 1008 sz. tábori postaszám útlevelhatóság átnevezése. RK. 1918/27. (márc. 8.).
32. 7618/eln.1.-1916. Határozványok...Bp. 1916., 2552/eln.1-1917 utazási határozványok...Bp. 1917., 1632/eln.-1918 A hadművelleti területek új szabályozása utazások tekintetében RK. 1918/14 (jan. 20.), 93737/eln.1.-1918. körrendelet. A hadművelleti területek új szabályozása a monarchiában utazások tekintetében RK. 1918/18. (feb. 18.).
33. 28028/eln.1-1917. körrendelet A Balkán országokba és azokból való utazásokhoz „négy nyelvű igazolvány” rendszeresítése RK. 1918/3. (jan. 8.).
34. Pl:16968/eln.1.-918. körrendelet. Szolgálati és szabadsági utazások Romániában RK 1918/63. (júl. 20.)
35. 10656/eln.-1918. körrendelet Polgári személyek utazásai Törökországba. Utazási okmányok RK. 1918/46. (máj. 11.), 425532/2.-1916. körrendelet Útlevelek Bulgáriába láttaozási díja RK. 1917/7. (jan. 8.) Az úgynevezett „Balkán vonatok” használatára külön utasítások voltak érvényben.
36. Útlevelek kiállításának szabályozása és láttaozása Németországba 62049/3.-1915. körrendelet. RK. 1915/23 (márc. 13.), 96619/3.-1915 körrendelet RK. 1915/39. (máj. 14.), 204829/3.-1915. körrendelet Németországba utazó személyek útlevele és igazolása. RK. 1915/63. (aug. 15.), 390171/1.-1917. körrendelet A szövetséges és a semleges külföldre való szabadságok engedélyezése a mögöttes országrészben tartózkodók számára RK. 1917/56. (okt. 23.).
37. 390171/1.-1917. körrendelet A szövetséges és a semleges külföldre való szabadságok engedélyezése a mögöttes országrészben tartózkodók számára RK. 1917/56. (okt. 23.) 1918-ban az útlevel előírások megváltoztak ezután csatolni kellett az erkölcsi bizonyítványt és a megélhetési eszközök igazolását 490042/1918. körrendelet Szabadságra való utazás Svájcba RK. 1918/6. (jan. 12.).
38. Ez nem érintette az osztrák birodalmi törvényközlöny (Reichsgesetzblatt) 1915. évi 334. számában közzétett utazási határozványokat, amely szerint a Svájcba és Svájból való be- és kilépéshez a politikai hatóságok, vagy a tartományi hercegségi rendőrhatalóságok, illetve egy cs. és kir. kirendeltség (konzulátus) láttaozása kellett. Svájcba csak a Feldkirch-Buchsi közvetlen vonalon lehetett átutazni.

39. 1918-ban a Feldkirchi vasutvonal melletti területekre előírt kényszertartózkodást megszüntették. 6957/eln.-1918. körrendelet. Utazási forgalom Voralbergbe és onnan vissza RK. 1918/34. (ápr. 4.).
40. 9094/eln.-1916. körrendelet Egyenruha viselés ellenőrzése Németországban. RK. 1916/40. (jún. 15.) 43519/1917. körrendelet Katonai személyek utazásainál előforduló szabályellenességek. RK. 1917/68. (nov. 24.), 15239/eln.-1918. körrendelet utazásoknál és szállítmányoknál előforduló rendellenességek RK. 1918/58. (júl. 2.).
41. 53874/6.1914. körrendelet. Utazó okmányok szabályszerű kiállítására és menetlevelek használatára vonatkozó rendelkezések. RK. 1914./23. (máj. 28). 4486/eln.-1917. körrendelet Utazók ellenőrzésére határozványok. RK. 1917/26. (márc. 16).
42. V. ö.: E-16. Szervi határozványok és szolgálati utasítás a cs. és kir. hadsereg tábori csendőrsége számára Bp. 1898., E-18. Utasítás a cs. és kir. hadsereg tábori csendőrei számára Bp. 1908.
43. 474149/2.1918. körrendelet Eljárás azon legénységi egyénekkal szemben, kik szabadságolási igazolványukat elveszítik. RK. 1918/13. (jan. 31.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Suba János (1995): A Császári és Királyi hadügyminisztérium országleíró irodájának működése IN: *Hadtörténelmi Közlemények* 111. évf. 1995. 3. szám. 150–159. p.
- E-16. Szervi határozványok és szolgálati utasítás a cs. és kir. hadsereg tábori csendőrsége számára Bp. 1898.
- E-18. Utasítás a cs. és kir. hadsereg tábori csendőrei számára Bp. 1908.
- G-10. Illetékszabályzat a m. kir. Honvédség számára. I. r. III. f. szállítóeszközök és illetékek a szolgálati utazásoknál és meneteknél. Bp. 1908.
- 93191/6.-1912. körrendelet. Menetleveleknek állomásbélyegzővel való ellátása RK. 1912/34. (okt.1.)
- 138005/6.-1912. körrendelet. Polgári (sport)ruhába utazó honvéd egyének részére. igazolványok kiállítása kiadása RK. 1912/42. (dec. 17.).
- 143342/6.-1912. körrendelet. Legénység továbbszállítása gyorsvonatokon. Menetlevelek záradékolása és a záradék aláírása. RK. 1912/43 (dec. 13.)
- 149018/6.-1912. körrendelet. Menetlevél és a nyílt parancsok kiállítása RK.1912/44. (dec. 23.)
- 120581/6.-1913. Szabadságolási vagy tartózkodási hely az igazolványi okmányokba beírandó RK. 1913/49. (okt. 10).
- 199962/6.-1914. körrendelet. Hadrakelt sereghez utazók illetékei. RK.1915/ 2. (jan. 6.)
- 53874/6.1914. körrendelet. Utazó okmányok szabályszerű kiállítására és menetlevelek használatára vonatkozó rendelkezések. RK. 1914./23. (máj. 28).
- 117417/6.-1914. körrendelet A m. kir. vasutak és általuk kezelt helyi érdekű vasutak vonalain érvényes és félárú jeggyel való utazásra jogosító és egyúttal a személyazonosság igazolására szolgáló igazolványok kiállítása RK. 1914/46.(szept. 15.)
- 2078/eln.1.-1915. körrendelet. Új menetkedvezmény igazolványminták rendszeresítése a cs. kir. osztrák államvasutaknál. RK.1915/17. (febr. 24.)
- 2553/eln.18.-1915. Szabadságolása a legénységnek a tavaszi vetési és szőlőművelési munkák végzésére RK. 1915/93. (márc. 6.)
- 9723/eln.1.-1915. Vasútvonalparancsnokok és pályaudvarparancsnokok felruházása fegyelmi fenyegető hatalommal. RK.1915/56. (júl. 15.)
- 13152/eln.1-1915. Hadművelési terület határa
- 15232/eln.8.-1915. körrendelet. Félárú jegy váltására szolgáló arcképes igazolvány kiállítása az 1916 évre. RK. 1915/94. (nov. 27.).
- 62049/3.-1915. körrendelet. Németországba szóló útlevelek kiállításának szabályozása. RK. 1915/23 (márc. 13.)
- 204829/3.-1915. körrendelet Németországba utazó személyek útlevele és igazolása. RK. 1915/63. (aug. 15.)
- 96619/3.-1915 körrendelet. Németországba szóló útlevelek kiállítása. RK.1915/39. (máj. 14.).

- 32000/1915.-B.M. rendelet a hadművelleti területen a polgári személyforgalom korlátozásáról és az igazoltatási kötelezettség szabályozásáról. Bp. é. n.
- 1440/el.n.1.-1916. Szabadságok beszüntetése a Lembergi és a Przemysli katonai parancsnokságok területére
- 3026/el.n.1.-1916 Szabadságok korlátozása Chotzenbe
- 4272/el.n.2.-1916. körrendelet. Németországba szóló utazási okmányok kiállítása RK.1916/20. (márc. 8.)
- 7618/el.n.1.-1916.HM rendeletet. Határozványok a hadművelleti területekbe, a hadművelleti területekből és ezeken belül, valamint a megszállott területeken, Németországba, Bulgáriába, Törökországba és a semleges külföldre való utazásokra Bp. 1916.
- 9094/el.n.1.-1916. körrendelet. Egyenruha viselés ellenőrzése Németországban. RK. 1916/40. (jún. 15.)
- 9468/el.n.1.-1916. Szabadságok beszüntetése Dobojba
- 19021/el.n.6.-1916 körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK. 1916/65. (szept. 30.)
- 20424/1.-1916. Szabadságok beszüntetése Robogány Bihar megyei községbe
- 37494/1-1916. Szabadságok beszüntetése Mistek és Mhr.Weiskirchen járás területére.
- 83504/2-1916. Bruck a/d Muhriba szabadság nem engedélyezhető
- 126412/1-1916. Szabadságolás a krakkói katonai parancsnokság járványmentes területeire
- 399864/1-1916. Körrendelet. Szabadságok beszüntetése kiütéses láz miatt Neutitschein, Sternberg és Hohenstadt járásokba.
- 425532/2.-1916. körrendelet. Útlevelek Bulgáriába láttamozási díja RK. 1917/7. (jan. 8.)
- 2552/el.n.1-1917. HM rendelet: utazási határozványok a hadművelleti területekbe, a hadművelleti területekből és ezeken belül, valamint a megszállott területeken , Németországba, Bulgáriába, Törökországba és semleges külföldre és vissza. Bp. 1917.
- 2079/el.n.10.-1917. körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben
- 4272/el.n.2.-1917. körrendelet Németországba szóló utazási okmányok kiállítása RK.1917/20. (márc. 28)
- 4486/el.n.-1917. körrendelet Utazók ellenőrzésére határozványok...RK. 1917/26. (márc. 16).
- 9094/el.n.1.-1917. körrendelet Egyenruhaviselés ellenőrzése Németországban RK.1917/40. (jún. 15)
- 15893/el.n.2 -1917. körrendelet. Szabadságolási igazolvány rendszeresítése RK.1917/37. (szept. 20.)
- 19166/el.n.1.-1917. körrendelet Az északi külső és belső hadművelleti területek határának megváltoztatása, Útlevel ellenőrző hatóságok a keleti hadszíntéren körleteik határolása, RK. 1917/32. (szept. 11.)
- 19288/el.n.1.-1917. körrendelet. Megbízható katonaszemélyek részére szabadságok engedélyezése Kelet-Galicia, Bukovinai és Magyarország tiltott területeire RK. 1917/30. (szept. 7.)
- 23256/el.n.2.-1917 körrendelet. Szabadságolási igazolvány módosítása RK. 1917/67. (nov. 21).
- 23895/el.n.1.-1917. körrendelet. Az Északkeleti, keleti külső és belső hadművelleti terület határainak megváltoztatása RK. 1917/61. (nov. 9.)
- 24425/el.n.1.-1917. körrendelet. Chotenzbe szabadságok ismét engedélyezhetők RK.1917/63. (nov. 13.)
- 24983/el.n.1.-1917. körrendelet. Szabadságok Tirol belső hadművelleti területeinek tiltott részére és ezen területen belül, valamint Voralbergben RK. 1917/63. (nov. 15.)
- 25940/el.n.1.-1917. körrendelet útlevelhatóságok a keleti hadszíntéren, körletei kelhatárolása RK.1917/63. (nov. 13)
- 26130/el.n.1.-1917. körrendelet. Szabadságoltak jelentkezése a német császári parancsnokságoknál (Orskommandaturóknál) RK. 1917/68. (nov. 28.)
- 27595/el.n.1.-1917. körrendelet. A délnyugati arcvonalon szabadságok határainak részbeni felfüggesztése. RK. 1917/75. (dec.1 5.)
- 43519/4.-1917. körrendelet. Katonai személyek utazásainál előforduló szabályellenességek. RK. 1917/68. (nov. 24.)
- 4486/el.n.1.-1917. körrendelet Utazók ellenőrzésére határozványok. igazolási kényszer Badenba, Gainfarnba és Vöslaua történő utazásoknál vagy ezekbe való tartózkodásnál RK. 1917/26. (márc. 16.)
- 28028/el.n.1.-1917. körrendelet A Balkán országokba és azokból való utazásokhoz „négy nyelvű igazolvány” rendszeresítése RK. 1918/3. (jan. 8.).

- 94380/6.-1917. körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK. 1917/32. (márc. 25.)
- 137057/8.-1917. körrendelet. Vasúti díj hitelezése Németországba való utazásoknál RK. 1917/45. (ápr. 29.)
- 259406/el.n.1.-1917. körrendelet. Útlevelelhatóságok a keleti hadszíntéren, a körleteik elhatárolódása RK. 1917/68. (nov. 24.)
- 302763/6.-1917. körrendelet. Női munkaerők szabadságolási okmányai RK. 1917/42. (szept. 28.)
- 322081/8.-1917. körrendelet. Vasúti arcképes igazolványok érvényességének meghosszabbítása RK. 1917/97. (szept. 22.)
- 390171/1.-1917. körrendelet. A szövetséges és a semleges külföldre való szabadságok engedélyezése a mögöttes országrészben tartózkodók számára RK. 1917/56. (okt. 23.)
- 393835/el.n.2.-1917. körrendelet az újszabadságolási igazolványok érvényessége a hadrakelt sereg körleteiben RK. 1917/57. (okt. 30.)
- 477372/1.-1917. körrendelet. A hadművelleti terület határainak szabályozása a délnyugati arcvonal-parancsnokság körletében való utazásokra vonatkozólag RK. 1917/80. (dec. 21.)
- 29/el.n.10.-1918. körrendelet. Hadseregkörlet megváltoztatása Erdélyben RK. 1918/1. (jan. 3.)
- 1632/el.n.1.-1918 A hadművelleti területek új szabályozása utazások tekintetében RK. 1918/14 (jan. 20.)
- 5019/6-1918. körrendelet. Utazási okmányok női munkaerők szabadságutazásainál. RK. 1918/13. (febr. 4.)
- 6957/el.n.4.-1918. körrendelet. Utazási forgalom Voralbergbe és onnan vissza RK. 1918/34. (ápr. 4.)
- 8434/el.n.1.-1918. körrendelet. Útlevelelhatóságok felállítására Görzben és Udinében RK. 1918/35. (ápr. 16.)
- 10656/el.n.-1918. körrendelet. Polgári személyek utazásai Törökországba. Utazási okmányok RK. 1918/46. (máj. 11.)
- 15239/el.n.-1918. körrendelet utazásoknál és szállítmányoknál előforduló rendellenességek RK. 1918/58. (júl. 2.)
- 16968/el.n.1.-1918. körrendelet. Szolgálati és szabadsági utazások Romániában RK. 1918/63. (júl. 20.)
- 28028/el.n.1.-1917. körrendelet A Balkán országokba és azokból való utazásokhoz „négy nyelvű igazolvány „rendszeresítése R.K. 1918/3. (jan. 8.)
- 39466/el.n.1.-1918. körrendelet. Az 1008 sz. tábori postaszám útlevelelhatóság átnevezése. RK. 1918/27. (márc. 8.)
- 93737/el.n.1.-1918. körrendelet. A hadművelleti területek új szabályozása a monarchiában utazások tekintetében RK. 1918/18. (febr. 18.)
- 93737/el.n.1.-1918. körrendelet. A hadművelleti területek új szabályozása utazások tekintetében RK. 1918/14 (jan. 20.)
- 165567/el.n.1.-1918. körrendelet. A lengyelországi (lublini) katonai főkormányzóságba előzetes engedély nélkül lehet beutazni. RK. 1918/25. (márc. 13.)
- 223962/el.n.1.-1918. körrendelet Németországba szóló utazási okmányok hiányos kiállítása RK. 1918/39. (ápr. 18.)
- 300922/el.n.1.-1918. körrendelet. A belső hadművelleti területek megszüntetése Galíciában, Bukovinában és Magyarországon az utazások tekintetében. RK. 1918/49. (máj. 22.)
- 474149/2.-1918. körrendelet. Eljárás azon legénységi egyénekkal szemben, kik szabadságolási igazolványukat elveszítik. RK. 1918/13. (jan. 31.)
- 490042/el.n.1.-1918. körrendelet. Szabadságra való utazás Svájcba RK. 1918/6. (jan. 12.)